

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN  
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

**HÀ THỊ CHUYÊN**

**SO SÁNH TRONG THÀNH NGỮ, TỤC NGỮ,  
CA DAO DÂN TỘC TÀY**

**LUẬN ÁN TIẾN SĨ  
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

**THÁI NGUYÊN - 2021**

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN  
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

**HÀ THỊ CHUYÊN**

**SO SÁNH TRONG THÀNH NGŨ, TỤC NGŨ,  
CA DAO DÂN TỘC TÀY**

**Ngành: Ngôn ngữ Việt Nam  
Mã số: 9 22 01 02**

**LUẬN ÁN TIẾN SĨ  
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

**Người hướng dẫn khoa học: PGS. TS PHẠM VĂN HẢO**

**THÁI NGUYÊN - 2021**

## **LỜI CAM ĐOAN**

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu, kết quả được nêu trong luận án là trung thực và chưa được ai công bố trong bất kỳ công trình khoa học nào.

*Thái Nguyên, ngày 27 tháng 01 năm 2021*

**Tác giả luận án**

**Hà Thị Chuyên**

## LỜI CẢM ƠN

Lời đầu tiên, cho tôi gửi lời cảm ơn đến các thầy cô giáo và Ban Chủ nhiệm Khoa Ngữ văn, Phòng Đào tạo, Trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên cùng các thầy cô giáo ở Viện Ngôn ngữ học, Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội, Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn - Đại học Quốc gia Hà Nội đã tận tình giảng dạy, động viên, giúp đỡ và tạo điều kiện tốt nhất cho tôi trong suốt quá trình học tập.

Tôi xin được bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới PGS.TS Phạm Văn Hảo người thầy đã truyền cho tôi tri thức, kinh nghiệm, niềm say mê nghiên cứu để hoàn thành luận án này.

Cuối cùng, tôi xin cảm ơn bạn bè và người thân trong gia đình đã tiếp sức cho tôi, giúp tôi có được kết quả như hôm nay.

*Tôi xin chân thành cảm ơn!*

*Thái Nguyên, ngày 27 tháng 01 năm 2021*

**Tác giả luận án**

**Hà Thị Chuyên**

## MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN .....	i
LỜI CẢM ƠN .....	ii
MỤC LỤC .....	iii
DANH MỤC CÁC BẢNG.....	vii
<b>MỞ ĐẦU</b> .....	1
1. Lí do chọn đề tài.....	1
2. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	2
3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu.....	2
4. Tư liệu nghiên cứu .....	3
5. Phương pháp và thủ pháp nghiên cứu.....	3
6. Ý nghĩa của luận án.....	4
7. Cấu trúc của luận án.....	5
<b>Chương 1. TỔNG QUAN VỀ TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU, CƠ SỞ LUẬN VÀ THỰC TIỄN</b> .....	6
1.1. Tổng quan về tình hình nghiên cứu .....	6
1.1.1. Tình hình nghiên cứu về so sánh .....	6
1.1.2. Tình hình sưu tầm và nghiên cứu về thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày..	9
1.1.3. Nghiên cứu về so sánh trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày.....	11
1.2. Cơ sở lí luận .....	12
1.2.1. Khái quát về so sánh .....	12
1.2.2. Khái quát thành ngữ, tục ngữ, ca dao .....	21
1.2.3. Khái quát từ, ngữ.....	23
1.2.4. Khái niệm văn hóa và mối quan hệ giữa ngôn ngữ và văn hóa ....	23
1.3. Cơ sở thực tiễn .....	26
1.3.1. Khái quát về dân tộc Tày .....	26
1.3.2. Khái quát về văn học dân gian Tày.....	29
1.4. Tiểu kết.....	32

<b>Chương 2. ĐẶC ĐIỂM HÌNH THỨC CỦA SO SÁNH TRONG THÀNH NGỮ, TỤC NGỮ, CA DAO DÂN TỘC TÀY.....</b>	<b>33</b>
2.1. Dẫn nhập .....	34
2.2. Kết quả khảo sát tư liệu về so sánh trong thành ngữ, tục ngữ ca dao Tày .....	34
2.3. Các dạng so sánh so sánh trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao dân tộc Tày .....	35
2.3.1. So sánh dạng đầy đủ.....	35
2.3.2. So sánh dạng không đầy đủ.....	37
2.3.3. So sánh dạng biến thể.....	41
2.4. Kết cấu so sánh trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày .....	43
2.4.1. Kết cấu so sánh đơn .....	43
2.4.2. Kết cấu so sánh kép.....	44
2.4.3. Kết cấu so sánh trùng điệp .....	48
2.5. Đặc điểm cấu tạo của các yếu tố so sánh.....	53
2.5.1. Đặc điểm cấu tạo của yếu tố cái so sánh (A) .....	53
2.5.1.1 Yếu tố cái so sánh (A) được cấu tạo bằng từ .....	53
2.5.1.2. Yếu tố cái so sánh (A) được cấu tạo bằng cụm từ .....	54
2.5.2. Đặc điểm cấu tạo của yếu tố cái được so sánh (B) .....	57
2.5.3. Đặc điểm cấu tạo của yếu tố từ so sánh (y) .....	61
2.5.4. Đặc điểm cấu tạo của yếu tố cơ sở so sánh (x) .....	63
2.6. Tiểu kết.....	64
<b>Chương 3. ĐẶC ĐIỂM NGỮ NGHĨA CỦA SO SÁNH TRONG THÀNH NGỮ, TỤC NGỮ, CA DAO DÂN TỘC TÀY.....</b>	<b>66</b>
3.1. Dẫn nhập .....	66
3.2. Cơ cấu ngữ nghĩa của so sánh trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày.....	66

3.3. Quan hệ ngữ nghĩa của so sánh trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày.....	68
3.3.1. Quan hệ ngữ nghĩa trong một câu trúc so sánh.....	68
3.3.2. Quan hệ ngữ nghĩa giữa các câu trúc so sánh.....	71
3.4. Đặc điểm ngữ nghĩa của các yếu tố so sánh .....	73
3.4.1. Đặc điểm ngữ nghĩa của yếu tố cái so sánh (A) .....	73
3.4.2. Đặc điểm ngữ nghĩa của yếu tố cái được so sánh (B).....	82
3.4.3. Đặc điểm ngữ nghĩa của yếu tố cơ sở so sánh (x) .....	102
3.4.4. Đặc điểm ngữ nghĩa của yếu tố từ so sánh (y).....	106
3.5. Quan hệ ngữ nghĩa giữa các yếu tố so sánh trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày .....	110
3.5.1. Yếu tố cái so sánh (A) thuộc con người - yếu tố cái được so sánh (B) ngoài con người .....	110
3.5.2. Yếu tố cái so sánh (A) ngoài con người - yếu tố cái được so sánh (B) thuộc con người .....	112
3.5.3. Yếu tố cái so sánh (A) ngoài con người - yếu tố cái được so sánh (B) ngoài con người .....	113
3.5.4. Yếu tố cái so sánh (A) thuộc con người - yếu tố cái được so sánh (B) thuộc con người .....	114
3.6. Tiểu kết.....	116
<b>Chương 4. ĐẶC TRƯNG VĂN HÓA VÀ TƯ DUY ĐƯỢC PHẢN</b>	
<b>ÁNH QUA SO SÁNH TRONG THÀNH NGỮ, TỤC NGỮ, CA DAO</b>	
<b>DÂN TỘC TÀY .....</b>	<b>118</b>
4.1. Dẫn nhập .....	118
4.2. So sánh trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày phản ánh đặc trưng văn hóa .....	118
4.2.1. So sánh trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày phản ánh môi trường sống .....	118

4.2.2. So sánh trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày phản ánh đặc trưng sản xuất.....	122
4.2.3. So sánh trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày phản ánh cộng đồng xã hội - con người .....	127
4.3. Tư duy tộc người qua so sánh trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày.....	138
4.3.1. Tư duy và tư duy tộc người.....	138
4.3.2. Phương thức tư duy qua so sánh trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày .....	138
4.3.3. Đặc điểm tư duy tộc người qua so sánh trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày .....	141
4.4. Tiểu kết.....	148
<b>KẾT LUẬN</b> .....	150
<b>CÁC CÔNG TRÌNH KHOA HỌC ĐÃ CÔNG BỐ CỦA TÁC GIẢ</b> .....	153
<b>TÀI LIỆU THAM KHẢO</b> .....	154
<b>TÀI LIỆU KHẢO SÁT</b> .....	163
<b>PHỤ LỤC</b>	



## DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng 2.1.	Số lượng cấu trúc so sánh trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày..... 35
Bảng 2.2.	So sánh dạng đầy đủ trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày ..... 36
Bảng 2.3.	So sánh dạng không đầy đủ trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày..... 41
Bảng 2.4.	Các dạng so sánh trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày .. 42
Bảng 2.5.	So sánh đơn trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày ..... 43
Bảng 2.6.	So sánh kép trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao dân tộc Tày ..... 47
Bảng 2.7.	So sánh trùng điệp trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao dân tộc Tày..... 52
Bảng 2.8.	Các dạng kết cấu so sánh trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày 52
Bảng 2.9.	Hình thức cấu tạo của yếu tố cái so sánh (A) trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày ..... 56
Bảng 2.10.	Cấu tạo của yếu tố (B) trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày ..... 60
Bảng 2.11.	Từ so sánh trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày ..... 61
Bảng 2.12.	Yếu tố cơ sở so sánh trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày ..... 64
Bảng 3.1.	Trường nghĩa của yếu tố (A) trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao dân tộc Tày ..... 73
Bảng 3.2.	Yếu tố so sánh (A) trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày là con người nói chung ..... 74
Bảng 3.3.	Yếu tố so sánh (A) trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày là bộ phận cơ thể con người ..... 75

Bảng 3.4.	Yếu tố so sánh (A) trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày là hoạt động, trạng thái, tính chất của con người .....	76
Bảng 3.5.	Yếu tố cái so sánh (A) trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày là vật thể, sự vật, hiện tượng tự nhiên .....	79
Bảng 3.6.	Yếu tố cái so sánh (A) trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày là thực vật .....	79
Bảng 3.7.	Yếu tố cái so sánh (A) trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày là động vật .....	80
Bảng 3.8.	Trường nghĩa của yếu tố (B) trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao dân tộc Tày .....	82
Bảng 3.9.	Yếu tố cái được so sánh (B) trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày là con người nói chung .....	83
Bảng 3.10.	Yếu tố cái được so sánh (B) trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày là bộ phận cơ thể người .....	84
Bảng 3.11.	Yếu tố cái được so sánh (B) trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày là trạng thái, hoạt động của con người .....	85
Bảng 3.12.	Yếu tố cái được so sánh (B) trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày là vật thể, sự vật, hiện tượng tự nhiên .....	88
Bảng 3.13.	Yếu tố cái được so sánh (B) trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày là thực vật .....	89
Bảng 3.14.	Yếu tố được so sánh (B) trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày là động vật .....	93
Bảng 3.15.	Yếu tố so sánh (B) trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày là đồ vật .....	98
Bảng 3.16.	Yếu tố so sánh (B) trong thành ngữ, tục ngữ, ca dao Tày là sự vật hiện tượng siêu nhiên .....	101